

Poliisiylitarkastaja Mikko Eränen

28.02.2018

POL-2018-6738

Eduskunnan Puolustusvaliokunta

PuV@eduskunta.fi**Asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä (HE 199/2017 vp) laiksi tiedustelutoiminnan valvonnasta ja laiksi valtion virkamieslain 7 §:n muuttamisesta****1 Tausta**

Poliisihallitus ei ole osallistunut lausunnon kohteena olevan asian valmisteluun muutoin, kuin lausumalla sitä koskevasta mietinnöstä keväällä 2017 (POL-2017-8161 ja POL-2017-11688).

2 Tiedusteluvalvontavaliokunta

Tiedustelutoiminnan parlamentaarisen valvonnan järjestäminen on olennainen osa tiedustelutoiminnan ulkoisen valvonnan järjestämistä tiedusteluviranomaisten toimivaltuuksien laajentuessa. Parlamentaarisella valvonnalla on tiedusteluviranomaisiin kohdistuvan valvonnan kokonaisuudessa ennen kaikkea uskottavuutta lisäävä vaikutus. Tiedusteluvalvontavaliokunnan yhdessä laillisuusvalvonnasta vastaavan tiedusteluvaltuutetun kanssa voidaan katsoa muodostavan riippumattoman tiedustelutoiminnan ulkoisen valvonnan kokonaisuuden, joka vastaa perusoikeussuojan ja kansainvälisten ihmisoikeussopimusten asettamia vaatimuksia.

Tiedustelutoiminta ja siihen liittyvä laillisuusvalvonta on oma vaativa tehtäväkenttä, joten on perusteltua ja tarkoituksenmukaista, että tiedustelun parlamentaarinen valvonta toteutetaan perustamalla kokonaan uusi erillinen tiedusteluvalvontavaliokunta. Valiokuntamuotoisen toteutuksen yhtenä keskeisenä etuna on tiedustelutoiminnan valvonnan kytkeytyminen kiinteäksi osaksi eduskunnan muuta parlamentaarista työtä. Näin estetään tiedustelutoimialaan liittyvien asioiden eriytyminen.

Tiedusteluvaliokunnalle ehdotetut laajat tiedonsaantioikeudet (3 §) ja oikeus saada selvitys (4 §) mahdollistanevat säädettyjen tehtävien tehokkaan hoitamisen.

Valvontatehtävän tarkoituksenmukaisen hoitamisen, päätöksenteon sujuvuuden ja valvontatehtävän luottamuksellisuuden vuoksi olisi perusteltua, ettei valiokunnan jäsenmäärä olisi turhan suuri. Eduskunnan työjärjestyksen 8 §:n mukainen valiokunnan vähimmäiskoko (11 kappaletta) mahdollistaisi nyt lausunnon kohteena olevan valiokunnan tehokkaan toiminnan, mutta olisi samalla riittävä takaamaan tarvittavan laajan poliittisen edustavuuden. Valiokunnan jäsenten valinnassa ja valiokunnan työskentelyssä ei

voida liikaa korostaa luottamuksellisuuden ja salassapitosäännösten toteutumisen tärkeyttä, kun otetaan huomioon käsiteltävien asioiden laatu ja valiokunnalle ehdotetut laajat tiedonsaantioikeudet. Näin ollen on perusteltua ja paremmin välttämätöntä, että valiokunnan jäsenille tehdään turvallisuusselvityslain mukainen laaja henkilöturvallisuusselvitys.

3 Tiedusteluvaltuutettu

Edellä todetusti tiedustelutoiminta ja siihen liittyvä laillisuusvalvonta muodostaa oman vaativan tehtäväkenttensä. Laillisuusvalvonnan tason ja uskottavuuden kannalta on siten tärkeää, että toimialaan liittyvä tietämys ja ammattitaito keskittyvät erityiselle asiantuntijavaltuutetulle. Järjestelmän etuna olisi erityisesti sen uskottavuuden kannalta se, että tiedusteluvaltuutettu olisi täysin riippumaton tiedustelutoimintaa suorittavista tahoista. Tiedusteluvaltuutettu ei olisi myöskään niin sanottu viimeinen laillisuusvalvontaviranomainen, sillä tiedusteluvaltuutetun tehtävät ja toimivaltuudet eivät rajoittaisi ylimpien laillisuusvalvojien valvontatoimivaltaa. Tiedusteluvaltuutetulla on laillisuusvalvonnan ohella luonteva ja keskeinen rooli myös toimialaan liittyvän lainsäädännön kehittäjänä.

Tiedusteluvaltuutetulle ehdotetaan erittäin laajoja toimivaltuuksia, ja ääritapauksissa tiedusteluvaltuutetun ratkaisulla saattaa olla välittömiä vaikutuksia jopa tiedustelua suorittavan tahon operatiiviseen toimintaan (15 § Tiedustelumenetelmän käytön keskeyttäminen tai lopettaminen). Mainitusta johtuen on hyvä, että kelpoisuusvaatimuksissa edellytetään lain tuntemuksen (ylempi oikeustieteellinen tutkinto) ohella myös hyvää perehtyneisyyttä viran tehtäväalaa. Tätä perehtyneisyyttä tarvitaan myös tiedusteluvaltuutetulla käytössä olevalta tarpeelliselta määrältä asiantuntijoita. Kokonaisuutena tiedusteluvaltuutetun asiantuntijaesittelijöiden määrä tulee olla niin laaja, että uskottava valvonta mahdollistuu tehokkaasti.

Edelliseen liittyen lain 15 § ehdotetussa muodossaan mahdollistaisi tiedusteluvaltuutetulle oikeuden keskeyttää tai lopettaa tiedustelumenetelmän käyttö ilman, että määräyksen antaminen vaatisi tiedustelua suorittavan viranomaisen kuulemistä. Kyseisen lainkohdan yksityiskohtaisissa perusteissa on tosin todettu, että keskeytys- tai lopettamismääräyksen antamista harkitessaan tiedusteluvaltuutettu olisi yhteydessä tiedusteluviranomaiseen. Itse lakitekstiin tätä ei kuitenkaan ole kirjattu pakottavaan muotoon, vaan lakitekstin sanamuoto yhdessä esitöissä lausutun kanssa on mahdollista tulkita siten, ettei suorittavan viranomaisen kuuleminen ole välttämätöntä, joskin se on suositeltavaa. Esimerkiksi työturvallisuuskäytäntöjen huomioimisen kannalta olisi erityisen tärkeää, että määräyksen antaminen edellyttäisi aina tiedustelua suorittavan viranomaisen kuulemistä. Velvollisuus kuulemiseen ei siten milloinkaan estäisi määräyksen antamista, mutta antaisi tiedustelua suorittavalle viranomaiselle aikaa reagoida tulevaan määräykseen etupainotteisesti asianmukaisella ja tarvittavalla tavalla. Toisaalta on myöskään vaikea ennakoida sellaista niin akuuttia tilannetta, joka edellyttäisi mahdollisuutta antaa keskeytys- tai lopetusmääräys ilman tiedustelua suorittavan viranomaisen kuulemistä.

Edellä mainituin perustein pykälään olisi perusteltua lisätä seuraavan suuntainen lause; *ennen 1 ja 2 momentissa tarkoitetun määräyksen antamista,*

tulee asianomaiselle tiedusteluviranomaiselle varata mahdollisuus lausua käsityksensä asiasta.

Tiedusteluvaltuutetulle ehdotettujen tehtävien osalta ei muutoin ole huomauttamista, ja kyseisten tehtävien tehokas hoitaminen edellyttääkin laajoja toimivaltuuksia ja keinovalikoimaa.

Tehtävien sisältö ja luonne huomioiden on selvää, että tiedusteluvaltuutetulle sekä tiedusteluvaltuutetun toiminnon henkilöstölle tehdään turvallisuusselvityslain mukainen laaja henkilöturvallisuusselvitys. Tiedusteluvaltuutetun tehtävän kestoksi ehdotettua viiden vuoden määräaikaan kuten vapautusta hoitaa samanaikaisesti muuta julkishallinnon virkaa voidaan pitää perusteltuina lakiehdotuksen yksityiskohtaisista perusteluista (6 §) tarkemmin ilmenevin perustein.

Valtion virkamieslain 7 §:n muuttaminen ehdotetulla tavalla siten, että tiedusteluvaltuutetun ja tiedusteluvaltuutetun toiminnon henkilöstöltä edellytettäisiin Suomen kansalaisuutta, on välttämätöntä lakiehdotuksen yksityiskohtaisista perusteluista tarkemmin ilmenevin perustein.